

Küsimusleht nr. 105

SEELIKUD

Vastused allpooltoodud küsimustele on vajalikud Baltimaade ajaloolis-etnograafilise atlase eesti rahvarõivaste osa koostamiseks.

Rahvarõivaid kanti Eestis üldiselt kuni XIX sajandi keskpaigani. Möödunud sajandi kolmanda veerandi jooksul hakkas valdav osa Eesti maarahvast kandma linnamoodide järgi valmistatud rõivaid. Uleminek linnamoelisele rõivastusele on olnud järkjärguline protsess, mis toimus eri paikkonnis ja erinevatel sotsiaalsetel kihtidel erinevalt. Näiteks on Lääne-Eestis, saartel ja Kagu-Ees. is setu aladel kantud rahvarõivaid veel XX sajandilgi. Külakehvikud (sõunikud, vabadikud, kehvemad talupidajad) on sageli kannud rahvarõivaid kauemini kui sama paikkonna jõukam talurahvas, kel oli rohkem võimalusi uute rõivaste muretsemiseks. Mõned rahvarõivaosad püsisid kasutusel kauemini, teised asendati kiiremini uuemamoeliste esemetega. Seetõttu leidub praegugi rohkesti vanu inimesi, kes on kas ise näinud rahvarõivaste kandmist, teavad nendest vanemate või vanavanemate jutustuste põhjal või omavad mõnda eelnenud põlvkondadest päritud rahvarõivaeset n. ö. kirstuvarana.

Vastavalt atlase nõuetele kaardistatakse rahvarõivaid nende osade kaupa. Käesolevas algame küsitelu seelikutega, mille kohta täiendava materjali kogumisel palume Teie abi. Andmete kogumisel tuleb tugineda kohapealse vanima elanikkonna mälestustele. Väga oluline on järjekindlalt silmas pidada kohta (kihelkond, vald, küla), kust materjal pärineb, samuti millise aja kohta (võimalikult aastakümnete piirides) käib jutt. Kui jutustajad teavad erinevusi sama paikkonna erinevate sotsiaalsete kihtide, samuti eri paikade (külad, vallad, ka kihelkonnad) seelikutes, siis palutakse neid võimalikult iseloomustada. Kui jutustajad mäletavad seelikutes aja jooksul toimunud muudatusi, on väga tänuväärne, kui neid muudatusi lähemalt kirjeldatakse ning märgitakse aeg, millal nad toimusid. Tähtis on, et fikseeritakse, kas kõne all olev nähtus oli vastaval ajal antud paikkonnas üldine, esines märkimisväärselt või tuli ette ainult üksikjuhtudena. Juhul kui teadete andja mälestuses on vaid mõni üksik vanainimene kandnud rahvarõivaseelikut või teab vaid mõnda üksikut säilinud eset, siis palume võimaluse korral selgitada, millal see seelik on valmistatud ja mis ajal selliseid seelikuid nimetatud paikkonnas on üldiselt kantud.

Väga hea on, kui kirjeldusi täiendatakse skeemide ja joonistega (triipude ja kaunistuste puhul võimalikult värviliselt). Kirjelduste koostamisel palume pöörata tähelepanu nii seelikute, nende osade, materjali, valmistamistehnikate, kaunistuste kui ka kandmisviisi kohalikele rahvapärastele nimetustele ning need hoolikalt kirja panna, seejuures jälgides, kas vastavalt muudatustega seelikutes on muutunud ka nimetused.

Kui teatakse ühenduses seelikutega nende materjali, värvide, valmistamise ja kandmisega mingisuguseid kombeid või tavaid, palume need lühkesti kirja panna.

Küsimused on koostatud üksikasjalikult, et juhul, kui leidub inimesi, kes hästi mäletavad rahvarõivaste kandmist, kergendada küsitlemist. Kui aga teadete andjad mäletavad esitatud küsimuste piires vaid osaliselt, märkida üles needki andmed, hoolikalt silmas pidades kohta ja aega.

Kui aga mõne (või kõigi) esitatud küsimuste kohta üldse enam andmeid ei õnnestu saada, on oluline, kui märgitakse aeg, kui kaugemale ulatuvad küsitletute mälestused, et selgitada ajapiiri mil vaatlusaluses piirkonnas enam rahvarõivaseelikuid (või vastavat seelikutüüpi) enam esinenud pole.

I. Ühevärvilised seelikud

1. Kas mäletatakse või on kuulnud, et naiste rahvarõivaste juurde on kuulunud ühevärvilised seelikud (kaasaarvatud ka ühevärvilised alläärde pealeõmmeldud või sissekootud kaunistusribade- või triipudega)? Millal on neid kantud üldiselt, millal (kellel ja mis puhkudel) on need veel viimati kandmisel olnud?

2. Millisest materjalist need olid (kodukootud, ostetud; läbi või poolvillased, linased, takused, puuvillased jne.) ja millises tehnikas kootud (labased, toimsed, murdtoimsed, atlaspindsed, drelltehnikas jne.)?

3. Värv (valge, hall, must, punane, jne.). Milliste värvainetega (taimed, keemilised värvid) ja kuidas värvitud? Kas teatakse vahet noorte ja vanade, talve- ja suve-, leina- ja rõõmu-, töö- ja peoseelikute värvides (millist)?

4. Lõige (ühest sirgest põikilaiast, mitmest sirgest pikilaiast, ülalt kitsenevatest laidadest)?

5. Tegumood. a) Lahtine ümber puusade mähitud riidelaid (kui sellesse on kinnitatud volte, siis kui sügavad ja kuhu, kuidas seelik üleval hoiti?). b) Kokkuõmmeldud, värvli (või pihiku) külge volditud (kirjeldada volte — kui laiad, kui sügavad, kuidas seatud, kas vabalt langevad või kogu seeliku pikkuses sisse pressitud). c) Värvli (või pihiku) külge kroogitud. Milline oli värvel (või pihik), kuidas kinnitati? Kui pikk oli seelik? Kuidas oli alläär palistatud? Millise silueti andis seelik (kitsas-sirge, kellukesekujuline, kahar)?

6. Kaunistused. Kui on olnud mingeid sissekootud või pealeõmmeldud kaunistusi, siis milline oli nende materjal, värv, tehnika, kiri, kuju? Kuidas nad olid paigutatud ja kinnitatud?

7. Kandmine. Kas tuntakse mingeid erinevusi seelikutes kandjate ea, perekonnaseisu (neiu, abielunaine, lesk), sotsiaalse kuuluvuse, samuti kandmise aja ja otstarbe (aastaaeg, töö või peol, leina või rõõmsa sündmuse puhul) järgi? Milliseid?

Kui mitut seelikut on kantud korraga seljas? Kui on kantud korraga rohkem kui ühte, siis millised need olid (kas alumised seelikud samasugused kui pealmine või erinevad)?

Võimaluse korral loetleda ja iseloomustada ülikonna osi, millega koos kirjeldatud seelik on moodustanud komplekti!

II Pikitriibulised seelikud

1. Millal on kantud pikitriibulisi seelikuid üldiselt? Millal (kellel ja mis puhkudel) on need veel viimati kandmisel olnud?

2. Materjal (kodukootud, ostetud, läbivillane, villane koe linase või puuvillase lõimega, linane, takune, puuvillane jne.). Millises tehnikas kootud (labane, koeripsindne, toimne, atlaspindne jne.)?

3. Millistes värvides ja kuidas olid paigutatud triibud (laius, järjekord)? Milliste värvainetega värvitud (taimevärvid, keemilised värvid jne.)? Kas teatakse vahet noorte ja vanade, talve- ja suve-, leina- ja rõõmu-, töö- ja peoseelikute triipude laadis ja värvides (millist)? Kas mäletatakse, et seelikute triibud ja nende värvid on aja jooksul muutunud (kuidas)?

4. Lõige (ühest sirgesti põikilaiast, mitmest sirgest pikilaiast, ültalt kitsenevatest laidadest).

5. Tegumood. a) Värvli (või pihiku) külge volditud (kirjeldada volte — kui laiad ja sügavad, kuidas seatud, kas vabalt langevad või kogu seeliku pikkuses sisse pressitud, kuidas ja milliste vahenditega pressitud). b) Värvli (või pihiku) külge kroogitud. Milline oli värvel (või pihik)? Kuidas kinnitati? Kui pikk oli seelik? Kuidas oli alläär palistatud? Millise silueti andis seelik (kitsas-sirge, kellukesekujuline, kahar)?

6. Kaunistused. Kui on olnud mingeid sissekootud või pealeõmmeldud kaunistusi, siis milline oli nende materjal, värv, tehnika, kiri, kuju? Kuidas nad olid paigutatud ja kinnitatud?

7. Kandmine. Kas teatakse mingeid erinevusi seelikutes kandjate ea, perekonnaseisu (neiu, abielunaine, lesk), sotsiaalse kuuluvuse, samuti kandmise aja ja otstarbe (aastaaeg, töö või peol, leina või rõõmsa sündmuse puhul) järgi? Milliseid?

Kui mitut seelikut on kantud korraga seljas? Kui on kantud korraga rohkem kui ühte, siis millised need olid (kas alumised seelikud samasugused kui pealmised või erinevad)?

Võimaluse korral loetleda ja iseloomustada ülikonnaosi, millega koos kirjeldatud seelik on moodustanud komplekti!

III Põiktriibulised seelikud

1. Millal on kantud põiktriibulisi seelikuid üldiselt? Millal (kellel ja mis puhkudel) need olid veel viimati kandmisel?

2. Materjal (kodukootud, ostetud, läbivillane, villane koe linase või puuvillase lõimega, linane, takune puuvillane jne.). Millises tehnikas kootud (labane, koeripspindne, toimne, atlasspindne jne.)?

3. Millistes värvides ja kuidas olid paigutatud triibud (laius, järjekord)? Milliste värvainetega värvitud (taimevärvid, keemilised värvid jne.)? Kas teatakse vahet noorte ja vanade, talve- ja suve-, leina- ja rõõmu-, töö- ja peoseelikute triipude laadis ja värvides (millist)? Kas mäletatakse, et seelikute triibud ja nende värvid on aja jooksul muutunud (kuidas)?

4. Lõige. (Ühest sirgest põikilaiast, mitmest sirgest pikilaiast, ültalt kitsenevatest laidadest).

5. Tegumood. a) Värvli või pihiku (piha) külge volditud (kirjeldada volte — kui laiad ja sügavad, kuidas seatud, kas vabalt langevad või kogu seeliku pikkuses sisse pressitud, kuidas ja milliste vahenditega pressitud). b) Värvli või pihiku (piha) külge kroogitud.

Milline oli värvel, pihik või piht? Kuidas kinnitati? Kas moodustas seelik koos külgeõmmeldud pihaosaga kleidi?

Kui pikk oli seelik? Kuidas oli alläär palistatud? Millise silueti andis seelik (kitsas-sirge, kellukesekujuline, kahar)?

6. Kaunistused. Kui on olnud mingeid sissekootud või pealeõmmeldud kaunistusi, siis milline oli nende materjal, värv, tehnika, kiri, kuju? Kuidas nad olid paigutatud või kinnitatud?

7. Kandmine. Kas teatakse mingeid erinevusi seelikutes kandjate ea, perekonnaseisu (neiu, abielunaine, lesk), sotsiaalse kuuluvuse, samuti

kandmise aja ja otstarbe (aastaaeg, töö- või peol, leina või rõõmsa sündmuse puhul) järgi? Milliseid?

Kui mitut seelikut on kantud korraga seljas? Kas on kantud korraga rohkem kui ühte, siis millised need olid (kas alumised seelikud samasugused kui pealmised või erinevad)?

Võimaluse korral loetleda ja iseloomustada ülikonna osi, millega koos kirjeldatud seelik on moodustanud komplekti!

IV Ruudulised seelikud

1. Millal on kantud ruudulisi seelikuid üldiselt? Millal (kellel ja mis puhkudel) need olid veel viimati kandmisel?

2. Materjal (kodukootud, ostetud, läbivillane, villane koe linase või puuvillase lõimega, linane, takune, puuvillane jne.). Millises tehnikas kootud (labane, koeripspindne, toimne, atlaspindne, drell jne.)?

3. Millistes värvides ja kuidas olid paigutatud ruudud? Milliste värvainetega värvitud (taimevärvid, keemilised värvid jne.)? Kas teatakse vahet noorte ja vanade, talve- ja suve-, leina- ja rõõmu-, töö- ja peoseelikute ruutude laadis ja värvides (millist)? Kas mäletatakse, et seelikute ruudud ja nende värvid on aja jooksul muutunud (kuidas)?

4. Lõige (ühest sirgest põkilaiast, mitmest sirgest pikilaiast, ülalt kitsenevatest laidadest).

5. Tegumood. a) värvli või pihiku (piha) külge volditud (kirjeldada volte — kui laiad ja sügavad, kuidas seatud, kas vabalt langevad või kogu seeliku pikkuses sisse pressitud, kuidas ja milliste vahenditega pressitud)? b) Värvli või pihiku (piha) külge kroogitud.

Milline oli värv, pihik või piht? Kuidas kinnitati? Kas moodustas seelik koos külgeõmmeldud pihaosaga kleidi? Kas on kantud niihästi ruudulisi seelikuid kui ka samast materjalist väljaõmmeldud pihaga kleite?

Kui pikk oli seelik? Kuidas oli alläär palistatud? Millise silueti andis seelik (kitsas-sirge, kellukesekujuline, kahar)?

6. Kaunistused. Kui on olnud mingeid sissekootud või pealeõmmeldud kaunistusi, siis milline oli nende materjal, värv, tehnika, kiri, kuju? Kuidas nad olid paigutatud või kinnitatud?

7. Kandmine. Kas teatakse mingeid erinevusi seelikute kandjate ea, perekonnaseisu (nei. abielunaine, lesk), sotsiaalse kuuluvuse, samuti kandmise aja ja otstarbe (aastaaeg, töö- või peol, leina või rõõmsa sündmuse puhul) järgi? Milliseid?

Kui mitut seelikut on kantud korraga seljas? Kui on kantud korraga rohkem kui ühte, siis millised need olid (kas alumised seelikud samasugused kui pealmised või erinevad)?

Võimaluse korral loetleda ja iseloomustada ülikonnaosi, millega koos kirjeldatud seelik moodustas komplekti?

V

Kui on võimalik saada andmeid, piiritleda aeg, millal vaatlusaluses paikonnas muutusid naistel üldiseks linnamoelised rõivad.

Koostanud A. Voolmaa